

הרב זכרי האלצער

כ"ל בית משה חיים, מיאמי יצ"ו

מענה לתגובות על המאמר מקורות קדומים ללבישת חוט אדום לסגולה

תודתי נתונה להרב חננאל עבאדי שליט"א שעייין במאמרי והעיר והאיר והוסיף עוד מדיליה עליה. ושמחתי לראות שכבודו אינו חולק על עיקר דברי, אלא לא ניהא ליה בהביאור שכתבתי לדברי רשב"ח גאון, ואשתדל לברר דברי, וליתן עוד ביאורים לדברי רשב"ח גאון, וכוונות כבודו עיינתי עוד הפעם בסוגיא ובעז"ה מצאנו עוד מקורות קדומים ללבישת חוט שני, וגם זכינו לעוד פירושים בענין זה, ותשואות הן הן לו שליט"א.

איזה צבע היה האות של קין, בדברי הבראשית רבה והמפרשים

עמי' שנג במאמרי - הרב המגיב הקשה מנין לי שהאות של קין היה אדום. מה שכתבתי (בלשון: יש לומר) מבוסס על המדרשים והראשונים וכו' שציינתי שם, ואכן כתבתי בקצירת האומר, ולכן אבאר המקורות שציינתי. בבראשית רבה (כב, יב) איתא: "הזריח לו גלגל חמה", ובמיוחס לרש"י (שם): "הזריח לו גלגל חמה. בשבילו, כדי שידעו הכל שתלה הקב"ה את דינו ולא רצה להרגו", וביפה תואר (שם): "הזריח לו גלגל חמה. כי השמש הוא אות על השלום וכמו"ש במכילתא... או לפי שדרך המשחיתים להשחית כלילה וכיום אדם ניצול מהם... וכיון דנתכנסו חיותו יער לתבוע מקין דמו של הבל, זה היה מסתמא בעוד לילה שהוא זמן הראוי להם וה' הזריח לו השמש שלא בעונתו", הרי מפורש שהאות היה על ידי השמש, וזריחת השמש הוא הצבע שני או אדום (ראה במאמרי עמי' שגב). לפי דבריהם היה השמש עצמו האות. אבל יש כמה דברים לא מבוארים בדבריהם, האם היה זה נס שנעשה ביחידות לקין, או נס שנעשה לעיני כל העולם? אם היה האות רק לקין או איך ידעו כל העולם? ואם היה זה נס שנעשה עבורו בכל פעם, או אם היה קין הולך באמצע היום, כשהשמש כבר זורחת, מנין לאדם שלא להרגו? וכן, מלשון היפ"ת משמע שרק לפי שעלה עמוד השחר ניצול מהחיות, והרי אותם חיות יבאו ויהרגו אותו למחר כלילה לנקום דם הבל, ועדיין לא מתורץ. ונבוא לדברי הכלי יקר.

בכ"י יקר נתקשה על המדרש "איך יתחייב מזריחת החמה לבלתי הכות אותו כל מוצאו". ותירץ הכלי יקר: "לפי שנאמר (שמות כב א) אם במחתרת ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים אם זרחה השמש עליו דמים לו. כך קין היה גנב, כי היה גונב דעת העליונה כמו שפירש רש"י בפרשה זו (פסוק ט) והיה הולך כבמחתרת ... אז היה דומה לנמצא במחתרת כי היה בורח ממקום למקום וכל בורח מחביא את עצמו בסתר, וא"כ פשיטא שכל מוצאו יהרגו כי אין לו דמים מאחר שבמחתרת מצאו, על כן הזריח ה' עליו החמה בכל המקומות אשר הלך להורות שאין לו דין הנמצא במחתרת", לדעתו הנס היה בכל מקום שהלך, היה הקב"ה עושה נס (שלא כדרך הטבע) ומזריח לו החמה. ולא ידעתי מנין לו שכל מקום שהלך קין היה במחתרת של איש אחר עד שהיה אותו איש אפשר להרגו. גם לא ידעתי מנין לו שדין זה של בא במחתרת נהג באותו זמן. כמו כן, אם היה החשש מהחיות, מי יאמר שהחיות ידעו דין זה,

וע"ש שאפשר שכתב פירושו רק על דרך דרש וכו'. גם יש להעיר על דברי המפרשים הנ"ל, שממקורות אחרים משמע שזה היה באמת אות בגופו של קין, לא מחוץ לו.

הבאור שכתבנו כבראשית רבה והמעם שכתבנו שהאות היה בצבע אדום

והשתדלנו לבאר שלא יהיה כל כך מחלוקת בין המדרשים ובין המאן דאמרי בתוך המדרשים, דלא לאפושי פלוגתא. הבראשית רבה ממשיך עם מאן דאמר החולק: "לאותו רשע היה מזריח לו הקב"ה גלגל חמה? אלא מלמד שהזריח לו הצרעת". האם יש כאן מחלוקת גדול במציאות, מה היה האות של קין? לחד מאן דאמר היה זריחת החמה בכל מקום שהלך, ולאחר היה לו צרעת? ומה היה מועיל לקין צרעת זו להציל אותו? פירשתי הלשון "הזריח לו הצרעת" ע"פ הרשב"ם (שביאר לשון הפסוק "והצרעת זרחה במצחו") שהוא לשון אדמימות. ועד"ז יש לפרש גם את דברי המאן דאמר שהקב"ה "הזריח לו גלגל חמה", שאין הכוונה שבכל מקום הזריח לו את החמה עצמו (שלא כדרך הטבע), אלא שהקב"ה הזריח גלגל חמה על מצחו (או באיזה מקום שהיה לו האות) של קין, וזה היה אות לכל מי שראהו שהוא אינו חייב מיתה (דהיינו שהיה כאן אות משונה, יוצא מדרך הטבע, עד שהיה ניכר לכל אדם בהמה היה ועוף שזה אות מן הקב"ה שלא ליגע באיש הזה, שמאיר עיניו כמו השמש. דוגמא לדבר, אולי נאמר מה שמצינו אצל משה רבינו, כי קרן עור פניו [שהיה פניו מאיר כשמש, ראה בנצי"ב שם], וייראו מגשת אליו). ואם כן אין כאן מחלוקת גדול, אלא שניהם אמת, אלא השאלה הוא אם היה אות זה לגנאי (דומה לצרעת) או להצלה, ואפשר ששניהם נכונים כמו שכתבתי בדברי ה'מדרשי התורה' שנבאר בסמוך (והוא כבר הזכיר שהאות היה בצבע אדום, ודברינו מבוססים גם על דבריו), ושם אבאר ענין זה עוד. וברוך זה נפרש גם המחלוקת בהמשך הבראשית רבה: "רב אמר עשאו אות לרוצחנים, רבי חנין אמר עשאו אות לבעלי תשובה". וכנ"ל, לדעת רב עיקר האות היה לגנאי, והכל לא ירצו להיות רוצחנים, ולדעת רב חנין, עיקר האות היה לשבח, והכל יראו שיכולים לעשות תשובה. [בב"ר לא מבואר היכן זרחה לו הצרעת (אף שיש גורסים שם: במצחו), אמנם ברש"י ותרנ"ג מבואר שהאות היה על מצחו (ובדומה להפסוק והצרעת זרחה במצחו), וכן אפשר לומר שגם המאן דאמר בב"ר שאומר "קרן הצמיה לו" מסכים לכל הנ"ל, אלא שסובר שהאות בלש מראשו]. אנב אוסיף, שאף בלא כל הנ"ל, הרי מסתבר מסברא לומר שהאות היה בצבע אדום לפי מה שהבאנו מספרים ומחברים שונים (על עמ' שסב-שסג) שמראה אדום ניכר יותר לעינים, לכן מסתבר ליתן אות באותו צבע [וכן אפשר ליתן כמה סברות שהמראה של דם הוא היותר נכון לקין] והבוחר יבחר.

מה שהבאנו מספר 'מדרשי התורה'

עוד (שם) כתב הרב המג"ב: "ומה שהביא בשם מדרשי התורה, לא כתב שם אלא שפניו היו אדומות, אך לא האות ששם לו ד', וכן המעמים שכתב מדרשי התורה לפנים אדומות אינם לשבח".

לא הבנתי, הרי הספר 'מדרשי התורה' אכן כתב שזה שהיה פניו אדומות מאוד היה האות ששם הקב"ה לקין, וכפי שהעתיקתי דבריו על הפסוק וישם ה' לקין אות (ואביא הלשון

בהערה^א, אלא שהמדרשי התורה סובר שהיה ה"אות" סימן על כל פניו (ולא רק את אחד משמו של הקב"ה) ואני באתי לפרש גם המדרשים, ולכך כתבתי שהיה רק את אחד. [והעתקתי דבריו לפי שהספר אינו נמצא אצל רוב אנשים (משא"כ שאר המקורות שעליהם בניתי דברי ציינתי רק: עיין)]. לא סמכתי רק על דבריו כמקור, אלא להסבר. ביארתי שיש לפרש המחלוקת בהמדרש בין המאן דאמר "הזריח לו גלגל חמה" להמאן דאמר "שהזריח לו הצרעת" שהוא רק מחלוקת אם האות - שהיה אדום - הוא לסימן טוב (לסימן של כפרה, "ורשם ה' את פניו כמשפטו הנהוג בעושה מצוה שגרשמת במצחו לטובה את (זוהר ויקרא טז:)", לשון האור החיים שציינתי) או לגנאי (ולזה הבאתי דברי המדרשי התורה, שמדבריו גם כן מצינו שני ענינים הפוכים באות אחד, ואף שהמדרשי התורה כתב שהאות היה שכל פניו האדימו, כמובן שיך לומר כוונה כזה גם אם רק חלק מפניו האדימו. וגם לא נלע"ד ההסבר שכתב הרב המגניב שהפירוש בדברי המדרשי התורה היינו לגנאי, כאילו פניו היה נראה ממש כחית השדה, שאם כן היה יכול הקב"ה להפוך פניו לדמות חיה וכו'. אלא ההסבר כדמשמע מלשונו "שיטיל אימה ופחד", ואין זה גנאי כלל [ראה בדברי הימים א (יב ט, וב"ר צח ד, ורשב"ח גאון מט יט) ופני אריה פניהם]. ובפשטות הבנתי שהאות הוא לשתי סיבות, א - לסימן לבני אדם שיקחו מוסר ממנו שלא להרוג (ויאגב גם לא להורגו) וזהו: "שהיו רואין כי בעונש ההריגה נהפכו פניו לדם". ומאידך היה כדי שגם החיות לא יהרגוהו, ולהצילו מהם היה צורך "שיטיל אימה ופחד" לבלתי הכות אותו כל מוצאו [וכמו שביארו המפרשים את דברי הבראשית רבה פכ"ב, והפדר"א פכ"א, שהקב"ה נתן לו כלב לשמר, לבלתי הכות אותו כל מוצאו].

על איזה חוט דיבר אברהם באמרו "אם מחוט"

עמ' שנד - כמובן יש דרכים שונים להבין מה שאמר אברהם אם מחוט וגו'. אבל אחד מהדרכים הוא לומר שאברהם דיבר על חוט חשוב שהיו לובשים על הראש. הרב המגניב הקשה שבפשטות אברהם לא דיבר כלל על חוט שלבש, אבל אני לא כתבתי שאברהם עצמו לבש חוטים כאלו, אברהם אמר שלא יקח חוטים אלו מהשלל, ויש מפרשים שהיו אלו החוטים שהנשים היו קושרות בשערותיהן, ומסתבר שהחוטים היותר חשובים היו של צבע אדום ועוד גוונים [ואף אם נאמר שהכוונה על חוטים סתם, עדיין הכוונה על חוטים חשובים], וכמו שפירש החזקוני (וראה כמוהו בתוס' השלם): "אם מחוט, תכשיט של ראש כמו ששנו רבותינו במסכת שבת חוטין שבראשי הבנות, הם חוטין של משי שקושרין בהן שערותיהן"². ואם כן מסתבר לומר שבזכות שאברהם לא לקח אותם חוטים צבועים (שהיו חשובים), זכה עבור בניו לחוט צבוע שהיה מראה צדקתם בכל שנה³. [וכן מסתבר לומר, שמה שדרשו הלשון "אם מחוט"

א. וז"ל: "ואולי היה האות שהאדימו פניו מאד כדמות הדם, לשתי סבות, האת שהיו רואין כי בעונש ההריגה נהפכו פניו לדם. ועוד, שיטיל אימה ופחד כדמות הליש והארי והדוב הטורפים ודומיהם".

ב. וע' גם בר"ח לגמ' שבת (סה). שבנותיו של אבוא דשמואל היו להן חוטים של ג' גוונים ולכך אסרן ללכת בהם בשבת. הרי ש המשנה מדבר גם על חוטים צבועים (בפחות מג' גוונים) אף שהמשנה הזכיר רק "חוטים", מצינו עוד הפעם שלשון חוט הכוונה חוט צבוע.

ג. וכמו שכתבתי בהערה שם, יש להרגיש שבכל מקום חז"ל מדברים על "לשון" של זהירות, אבל כאן כינו אותה בשם "חוט" של זהירות כדי למצא שייכות בין זה לזה. ואוסיף, שאם רצו לומר

כרמו למצות תכלת בציצית או לתכלת במשכן, הוא כנ"ל, שאברהם מנע ידו מחוט צבוע שהוא תכשיט של יופי ודבר חשוב (ואעיר שהתכלת נעשה מדם החלזון).^א ויש לזכור שה"לשון" של זהורית של השעיר המשתלח היה משקל שני סלעים כדמבואר בגמ' יומא (מב.) וכמו שפסק הרמב"ם (עבודת יוה"כ פ"ג ה"ד), וקראוהו כאן בלשון "חוט", וכמוכח, מזה יש ללמוד שכן יש לומר אצל אברהם אבינו, שה"חוט" שהזכיר, אפשר שהכוונה על משקל של ב' סלעים.

מעם חדש לבאר מה שנקטו חז"ל הלשון "ב' סלעים מילת" - ועוד שיווי בין יוסף להשעיר המשתלח

ובין שהוכרנו דברי הגמ' יומא, אימא ביה מילתא חדתא. יש להוסיף על מה שכתבתי במאמרי (עמ' שנה-ט) אודות ההשוואות שבין יוסף לשעיר המשתלח, ולתרוץ מה שתמהו המפרשים על רש"י בגמ' שבת (י:): דאמרינן בגמרא: "שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף" וכו', וכתב רש"י: "משקל ב' סלעים. לאו דוקא נקמ", ואם הוא לאו דוקא לאיזה מעם נקטוהו חז"ל? ולאור דברי הגמ' ביומא, שמשקל לשון של זהורית היה ב' סלעים, מצינו למימר שנקטוהו כיון שיש קשר חזק בין שילוח יוסף ושילוח להשעיר המשתלח. ואוסף עוד השוואה מדברי הירושלמי (יומא פ"ד ה"ג) שלאחר מיתת שמעון הצדיק היה השעיר בורח למדבר והסרקין אוכלין אותו, ופירש בפני משה שהסרקין היינו הישמעאלים, וזה כמו שמצינו אצל יוסף בתחלת מכירתו (בראשית לז כה) "והנה אורחת ישמעאלים" (ובתרגום ירושלמי שם אכן תרגם: סיעה דסרקין).

ישוב תמיהת ה"מגדים חדשים" אודות גרסא תמוה ברד"ק

בין שהוכרנו הגמ' בשבת, לא אמנע מלבאר גרסא מחודש שכתב הרד"ק (עמ"ת בראשית לז א), ובמגדים חדשים על ספר בראשית (עמ' תצח) הסיק שאולי מ"ם הוא. וזה לשון הרד"ק: "ואמרו רבותינו ז"ל לעולם אל ימיל אדם קנאה בין הבנים שבשביל חמשת סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף על בניו..." ומניין בא להרד"ק גרסא כזה. ולענ"ד הטעם שתפס הרד"ק הגרסא חמשת סלעים הוא ע"פ המשנה (חולין קלה). "וכמה נותנין לו, משקל חמש סלעים ... כדי לעשות ממנו בגד קטן", הרי שסבר הרד"ק שעשה ליוסף בגד קטן, ולכך סבר שצריך לומר חמש סלעים.

רבינו שמואל בן חפני גאון מגיד לנו המציאות כפי השקפת התורה

(עמ' שנד-) יש נקודה שלא הדגשתי במאמרי, ולאורה יתבאר הענין יותר. המעשה עם פרץ וזרח היה זמן רב קודם הפסוק (בספר ישעיה) אם יהיו חמאיכם כשנים וגו'. מזה יש להבין שרבינו שמואל בן חפני גאון מגיד לנו המציאות האמיתי כפי השקפת התורה, דהיינו שמחילת העוונות נמשלה לחוט שני. רשב"ח גאון הביא סמך לדבריו מפסוק (בקיצור נמרוץ) להראות דוגמא אחד היכן מצינו זה במשך הדורות שהצבע שני הוא מגיד על מחילת עון. וגם השיר השירים רבה שציינתי בהערה יח משמע שחוט שני הוא בעצמו דבר טוב,

דרשה רק על "חוט" היו יכולים לומר: בזכות שאברהם אמר אם מחוט זכה אסתר לחוט של חסד; או זכו בניו לחוט של חסד, וכו'.

ד. קודם שנמשיך נביא כאן כמה פרטים אודות משלים שמצינו בדברי רשב"ח גאון. א- הגאון נותן הרבה טעמים למה דבר אחד נמשל לדבר אחר, ראה בבראשית מ"ט י"ז שנתן חמש טעמים

ואביא מלשונה: "כחוט השני שפתותיך, זה לשון של זהורית... אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אין לנו לשון זהורית... אמר להם כחוט השני שפתותיך, רחישת פיך חביבה עלי כחוט השני של זהורית".

הרב המגיב הקשה שיהיה איך שיהיה, עדיין גוון האדום רומז לחטא עצמו. לענ"ד לא כן הוא. לדוגמא, אם אומר לאדם "נום זהב כאף חזיר", אם הוא יודע הפסוק במשלי (יא כב) הוא יבין שזה המשל רומז לאשה יפה וסרת מעם. אם הוא יודע המשנה באבות (פ"ו מ"ב), יבין שזה רומז למי שאינו עוסק בתורה וכו'. ומי ששקוע בהשקפת התורה די לו אם יראה נום זהב כאף חזיר לזכור הדברים. גם כאן, הפסוק אינו סיפור דברים בעלמא, הפסוק הוא דבר ה', הוא הבטחה, הוא אמת, אותו צבע הוא בעצמו מעיד שחמאיכם יכופרו.

עדיין יש ב' דרכים להבין זה. א', אין ייאוש לישראל, חמאיכם יכופרו, וכמו שפרש"י על הפסוק "יאמר ה'. תמיד הוא אומר לכם כן", אבל למעשה אדם צריך לעשות תשובה קודם שימחה הקב"ה את העוונות. זאת אומרת, המראה מעורר הגשי תשובה וכפרה וכו', אבל עדיין צריך תשובה. וכל עת שאדם רואה מראה השני הוא זוכר שהקב"ה יהפוך אותו לשלג, ותשובה שייך לו בכל עת. ולכן כל אדם שרואה חוט שני, אם הוא משוקע בתורה כראוי, גוון זה יעורר אותו להגשי תשובה והצלה, ומסתבר שראיית חוט לבן אף לא יועיל לזה, שלבן שייך למלאכים שהם בלי חטא וכדומה, אבל אדם הוא של דם וחמימות ואין צדיק בארץ וגו'.

טעם לנתינת חוט שני על תינוק בן יומו ולכל איש ישראל

ועל פי דרכינו יש להקשות, אצל זרה, לאיזה טעם נתנו חוט שני על תינוק בן יומו, הרי אין בו שום חטא (אם לא נימא שהוא גלגול של ער או עונן וצריך כפרה וכו'). ונתרץ שזה עיקר מהותו של יהודי, שהוא חי עם חיים של כפרה, וכל ימיו יש לו ללבוש בגד זה (ואין לשכוח שבזמנים הראשונים היה בגד שני בגד חשוב שלבשו, כמו שהעירו בקיצור בעמ' שנו, בהערה). וברוך אחר, נאמר שתמר רצתה לראות החוט שני על יד בנה לזכור שהיא צריכה כפרה, וכמו שבתנ"ך קראו שם בניהם על פי מה שנעשה להאב והאם של הילד (כמו: גרשם, אפרים, מנשה, ראובן, שמעון וכו'), ובפשטות נאמר שהטעם שקראו בניהם בשם כזה הוא היה לזכרון להחזירם, שכל זמן שיקראו שם בנם יזכרו אותו הענין. ועל דרך זה נפרש מה שכתב ב"מאור האפלה" פרשת וישב (כבר ציינוהו התורה שלמה, והמהדיר לפירוש רשב"ח גאון): "ותקשר על ידו שני, בקשה כפרה לחטא שקרה לה עם יהודה כמו שנ' אם יהיו חמאיכם כשנים כשלג ילבינו, וכן במעשה רחב באמרו ותקשר את תקות חוט השני בחלון בקשה כפרה על חטאה כיון שנתגירה", הרי שלדעתו

שנמשל דן לנחש, והטעמים הם על פי הבנת טבעו של נחש. ובודאי אם היינו מבינים טבעו של חוט שני היו מבינים יותר הטעם שנמשל למחילת עוון. ב- מצאנו שבמקום א' נמשל דבר לטוב ובמק"א לגנאי, כדבריו בבראשית מ"ט י"ב: "והנקיון גם כן ממשילים אותו לחלב, וכאמרו (איכה ד ז) זכו נזיריה משלג צחו מחלב וגו'. אם כי במקום אחר נזכר נקיון השניים לגנאי, והוא אמרו (עמוס ד, ה) וגם אני נתתי לכם נקיון שיניים בכל עריכם וחסר לחם וגו' ". ג- אין הכוונה שדומות לגמרי להנמשל כדבריו בבראשית מ"ט י"ד: "המשלתו את יהודה לאריה, ויששכר לחמור, ודן ... כי לא רצה לומר שהן דומות להם בכל סגולותיהן, כי בכל פרט מחמשת בעלי חיים האלה יש קצת תכונות משוּבחות וקצתן מגוונות. והתכוון בהמשלה לחלק מן התכונות, והן המשוּבחות שביניהן...".

שני הנשים לקחו חוט השני להיות סימן שהם מבקשים כפרה על עוונותם (וכמובן רחב לא רצתה כלל שהחוט השני יעשה לבן, שאם היה נעשה לבן אז לא היו יודעים ביתה ולא היו מצילים אותה וכו').
 ובדרך זה נבין ג"כ דברי המדרש "מעין גנים" (כת"י שראיתי מובא בתורה שלמה עמ' תתתרעז):
 "ותקשור על ידו שני שבקשה שיתכפר לה כענין שנאמר אם יהיו חטאיכם כשני". ולמה לא לבשה תמר על עצמה חוט שני? אולי היא אכן גם כן לבשה חוט שני, אלא שבקשה ליתנה על יד בנה לזכרון בין עיניה כל זמן שתראה את בנה, שהאשה רואה ומרגיש מה שעל יד בנה הבכור יותר ממה שרואה מה שהיא עצמה לובשת. וכל זה מענין וחמאתי נגדי תמיד, כדרך שכתבתי (על עמ' ססב). ועל פי זה מובן גם כן הטעם שנותנים הנשים חוט שני על התינוק, שהרי בזמן המקדש היו צריכים להביא קרבן לכל יולדת, ומבואר בגמ' (נדה לא:.) שזוהו לפי שכשאשה כורעת לילד קופצת ונשבעת וכו', ולכן עכשיו שאין מקדש עדיין האשה קושרת חוט שני על בנה לזכור שהיא צריכה לעשות תשובה, ומה טוב שהחוט הוא של שני, שזוהו דומה קצת לצבע דם הקרבן.

דרך אחר לפרש הפסוק אם יהיו חטאיכם כשנים וגו'

עד כאן בארתי הפסוק באופן אחד, שלבסוף אותו חוט הלבין, והוא דרך א' בסוגיא, ויפה לענ"ד. אבל כבודו לא ניהא ליה בזה, וקשה לכבודך שהרי בפשטות צריכים לומר שצבע השני הוא עצמו סימן של מחילה, אף אם אינו עתיד להלבין כלל. ואני מודה שגם דרך זה יפה ונכון עד למאוד. ולדרך זה נאמר שרשב"ח גאון פירש הפסוק באופן אחר לגמרי, והרגשתי זה מחמת דברי הרוקח שכתב שהעוונות נמשלים לשלג. ועפ"י יש כמה דרכים שונים לכאר הפסוק בישיעה. לשון הפסוק הוא: "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, אם יאדימו כתולע כצמר יהיו". והנה צ"ע שתחלת הפסוק דבר בלשון רבים (שנים) וסוף הפסוק בלשון יחיד (שלג במקום שלגים), ומחמת קושיא זו באו דרושים שונים על פסוק זה (בירושלמי שבת פ"ט ה"ג, ובבבלי שבת פ"ט:.)¹ ופשטות הגמ' מורה שאף בלי תשובה העוונות שהם כשני ימחלו, ע"ש. עוד יש להקשות, למה תחלת הפסוק דיבר אודות ליבון, וסוף הפסוק לא הוכיר ליבון כלל, אלא "יהיו". עוד קשה, מה הנפק"מ להקב"ה אם החטאים צבעו זו או אחר, הקב"ה יכול למחקם גם כשהם אדומים. עוד קשה, הגמ' (בירושלמי שם ובבבלי שם) מפרש הלשון "שנים" בפסוק על שנות העולם או שנות האדם (לא על שום צבע), ואם כן איך מפרש המשך הפסוק. עוד קשה, למה כתוב "ילבינו" בפסוק בלשון הפעיל, מה מתלבן מחמת העוונות.

ה. ספר חכמת הנפש (כל כתבי הרוקח, ח"ב עמ' צו): "כל מה שברא הקב"ה בעולם ברא באדם ... בעולם שלג ומטר, באדם אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. כשם ששלג מכסה פני הארץ כך עון האדם אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, וכתוב (יחזקאל לב כז) עונותם על עצמותם. וכשם ששלג נמס ופשוט ועושה (נדצ"ל: ונעשה) מים והולכים אל הים, כך כשעושה תשובה ותשליך במצולות ים כל חטאתם (מיכה ז יט), וכתוב מוחה פשעך".

ו. ונדצ"ל שהגמ' אכן תירץ שהוא מלשון "שני" וגם מלשון "שנים".

ז. בגמ' איתא: "אם יהיו חטאיכם כשנים הללו, שסדורות ובאות מששת ימי בראשית ועד עכשיו, כשלג ילבינו", ובענף יוסף ביאר כדברי קרבן העדה שפירש שחטא כפי הראוי לפי שנותיו (במחור במשגל, זקן בכבוד וכו'), ומסתבר לפרש ע"פ הלשון בברכות (נז.) ובסוף יומא שעוונותיו "סדורות" היינו סדורות לימחל, וראה במגדים חדשים (ברכות שם) הדרך שהביא לפרש מהצל"ח (לברכות).

ולענין ד נוכל לפרש הפסוק בג' דרכים. אופן א' - כשאדם חוזר להקב"ה או המאיו שהם כצבע שני ילבינו את גופו (ניקו אותו מכל כחם וטהרו אותו עוד יותר, שעכשיו העוונות נעשות לו כזכיות), כדרך שהשלג מלבין דברים אחרים (וע' רשב"ם לשמות כ"ה ד' ששלג הוא סס של צבעים). ולפ"ז אצל עוונות משתדלים להשיג שיהיו כהמראה של חוט שני, וצבע זה מלבן את גופו (דומה קצת לליבון שבא על ידי אש, ואולי ליבון זה בא על ידי תשובה). והפסוק ממשך, שאם העוונות הם כתולע או כצמר "יהיו", העוונות יהיו מלבוש המכסה גופו כצמר, אף שהוא מכוסה בלבוש לבן, אבל לא זכה ללבן את גופו. אופן ב' - "ילבינו" המוזכר בפסוק הוא מלשון בהירות, שהעוונות יזהירו, ראה בב"ר על הפסוק בבראשית (כד כט) "ולרבקה אח ושמו לבן", שדורש שהוא היה "מלובן ברשע", וכמוכן אין הכוונה למחילת חטא, וע' כיפה תואר שם שהוא לשון של בהירות. וכן כאן: אם יהיו עוונותיכם כשני, או [אותם אנשים] יזהירו, כמו שהשלג הוא היותר בהיר מכל הצבעים של לבן (והלשון "בהרת" אצל צרעת פירושו שהוא מלשון בהיר). אבל אותם שחטאותם הם במדרגת תולע, "יהיו" במדרגת צמר, שאינו זך ובהיר כשלג. אופן ג' אביא בהערה".

שלג למידת הדין

וכנראה תמיהת כבודו מבוסס על פי סוד, עפ"ז שהלבן מורה על רחמים משא"כ האדום. לכך אעיר שבכמה מקומות שלג הוא מדרת הדין. ראה לדוגמא במלבי"ם בתהלים (קמז טז, הנותן שלג כצמר): "ממשיל האמירה ששלג לרע בציוור השלג והכפור והקרח שמקפא את המים, כן מדרת הדין יקפא מי החסד ויעצור את השפע הנול ממעיני הישועה". וזכה תראה בעוד כמה ספרים על תהלים (סם), ועוד. ועד"ז כתב המלבי"ם במשלי (ל"א כא, לא תירא לביתה משלג): "עת השלג, שהוא מליצה על המות" (וע"ש שמילת שני שם רומז למעלות ברוחניות). וכמוהו בהתנחומא המובא ברש"י למשלי (סם) שביארו "שלג" על גיהנם. וכל ד' מלכויות נמשלו לד' מיני לבן של נגע צרעת (ויק"ר סוף פרשת תזריע), וכן מצינו ש"לבן" הוא משל למלכות פרס או יון (כדאיתא במפרשים לזכריה ר' ג'. וראה בר' אפרים ויצא עמ' קיב, ובתוס' השלם שם עמ' קסט). וע' ברמזי רבנו יואל ועוד ראשונים על (ברא' כט ה) "הידעתם את לבן בן נחור" שפירשו הרמז לשיעבוד מלכויות (באופן אחר מהבראשית רבה עה"פ שם). עוד אעיר שהמקום הראשון בתורה שמצינו הלשון "לבן" הוא (בראשית כד כט) "ולרבקה אח ושמו לבן", ודרשו שהיה מלובן ברשע. ומאידך ראה בר"י ו' שועיב פר' וישב (עמ' עט): "ועל ידו השני רמז לכתר מלכות". ותן לחכם ויחכם עוד.

ח. אופן ג' - שהעוונות שעל האדם יסולקו מהאדם בקל כדרך שהשלג נמס, זאת אומרת, שיהיה לו מחילה במהירות (ולזה נאמר ש"ילבינו" הוא לשון השייך אצל השלג כשנמס, שהוא מלבין את מה שאצלו), אבל אם יאדימו כתולע או כצמר יהיו, שנודע דרכו של צמר, כשיש דבר קשור בתוכו קשה מאוד להוציאו כמו שאמרו חז"ל בברכות (ה). "כחזירא בגבבא דעמרא", כך יהיה קשה להוציא חטאיכם מעצמכם, שיהיו קשורים בכם.

ואולי ע"פ הנ"ל נפרש גם דברי רש"י (ברכות נו). שכתב: "לפי שהעוונות קרויין אדומים שנאמר אם יאדימו כתולע", הרי רש"י הביא בדוקא מסוף הפסוק, ולא מתחלת הפסוק.

הבאתי דברי הו"ל לפי שיש להם באור חדש לאור דברי רשב"ח גאון

לעמוד שנה" - כאמור, רבנו שמואל בן חפני גאון הגיד לנו דבר של וודאות, מראה השני הוא מראה על מחילת עוונות. דוגמא לדבר, כשאדם רואה מראה של תכלת הוא זוכר עד כסא הכבוד, גם כאן, כל עת שאדם רואה חוט שני הוא זוכר מחילת עוונות. רשב"ח גאון הביא רק פסוק אחד לדוגמא, וכאן (ד"ה "ועוד י"ל שהחוט אדם מראה על מחילת עוונות כיון...") אין כוונתי לפרש דבריו אודות אותו דוגמא, אני באתי כאן להביא עוד מקומות שעל פיהם יאירו לנו דברי הו"ל ע"פ דבריו, וממילא גם נבין דבריו יותר. עיקר ראייתי הוא מזה שהיה בכלל חוט של סקרא במקום המזבח עבור מחילת עוונות, מה שהבאתי מהתנחומא הוא דרך אנב (והוא שייך גם למש"כ למעלה שהחוט שהזכיר אברהם היה אדום). ולדעתי, אם כוונת המדרש תנחומא היה רק על עצם חוט הסקרא, היה אפשר לכתוב "אני מטהר את בניך במזבח שתהא מקפת בחוט", הוספת הלשון "של סקרא" לא בחינם. וראה גם ברמזי ר' יואל פר' לך (עמ' לד): "אם מחוטו. בשביל שאמר כך זכו בניו לכפרת המזבח ולחוט הסקרא שבמזבח". אבל מ"מ כל זה בא דרך אנב.

במאמרי השתדלתי להביא מקומות בחו"ל שמסייעים השקפת רשב"ח גאון, אבל היה עלי להביא שעל פי דברי רשב"ח גאון אנו מבינים גם כמה פסוקים בתורה. על פי דבריו אנו מבינים בקל לאיזה טעם מצינו "שני תולעת" אצל פרה אדומה (במדבר יט ו), וגם אצל טהרת המצורע (ויקרא יד ד, ושם מד).

גם מה שהבאתי מרש"י (שמילת שנים רומז לדם המילה) הוא עוד טעם להבין לאיזה טעם מהותו של צבע שני מוכיר לאדם מישראל מחילת עוון, והוא לפי שדם המילה (וכפרתו) הוא דבר שהיה כבר מומן אברהם. ובדרך זה גם מה שהבאתי לפרש על פי דברי החוות דעת.

היערות דבש שהבאתי בהערה ("עוד אולי אפשר לפרש") הוא ביאור אחר, ואינו קשור לרשב"ח, הבאתיה כאן כיון שדברנו אודות מדת הדין בדברי החוות דעת.

אם יש מחלוקת ע"פ סוד אודות מים אחרונים

מסתבר שלמר אביך שליט"א יש עוד המון ראיות לסייע מה שכתבת בשמו, שהרי אם אמר רק על פי מה שהבאת, לא הבנתי כלל. אם הגר"א לא אמר כזה במפורש, אז לתת מחלוקת כזה בין הגר"א ושאר המקובלים על פי דיוק כזה הוא חידוש גדול בעיני. א', אם הראיה הוא רק ממה שהובא במעשה רב, הרי כבר ידוע מהר"ח וואלאזין שלא ברור שכל הדברים הכתובים במעשה רב נכונים, ואכן על דבר זה בפרט מצינו בארחות רבינו (ח"א עמ' פג): "אמר לי מו"ר שמרן החזו"א אמר לו שאין לסמוך על הא דמוכא במעש"ר (סי' פ"ד) שהגר"א ז"ל הי' נוטל מים אחרונים רביעית דלאו מר בר רב אשי חתום ע"ז". ב', אף במעשה רב לא מפורש טעמו של הגר"א. בפשטות, כוונת הגר"א שהוא סובר שמים אחרונים הם מים של מצוה וחובה (כלשונו שם) ולכך צריכים רביעית, ואולי הגר"א יקפיד לא לתת אף משהו יותר מהחיוב להסמרא אחרא, אבל הגר"א יזהיר שכל אחד לא יפחית מהשיעור שהוא מחויב בו על פי דין. והוא הדין להחיד"א ולשאר המקובלים, האם נאמר שמותר ליתן רק משהו ממושהו של מפה א' על שני ידיו וזהו? ח"ו, בוודאי צריך קצת מים, אלא שיש כאן חילוקי דעות בין המקובלים (וגם בין הפוסקים) אודות השיעור הנצרך [וגם בזה לפעמים יש טיפה יתר

או חסר, הקפידא רק לא להרבות הרבה יותר מהשיעור הנצרך]. ג', אם נבא לחדש מחלוקת מדעתינו יותר מסתבר לחדש מח' קמנה, ולומר שהגר"א הבין אותו פסקא בוהר באופן אחר, או שלדעת הגר"א בזמנינו אין הענין שמים אחרונים נותנת כח לסמרא אחרא, ונשאר רק החובה והמצוה של מים אחרונים וכדומה. אבל לומר שיש פלוגתא השיך לעוד כמה ענינים לא נראה כלל. בוודאי יש למר אביך עוד דברים ומעמים בזה על פי דרכו של הגר"א בנסתרה, ואין לי עסק בנסתרות.

אם אבן הרובי"ן עיקרה רע

עמ' שנו- הטעם שכבודך לא ראה קושיא הוא לפי שפשוט לכבודך שיש בהרובי"ן גם סגולות לרעה, ולדעתך אף עיקרה רע. אבל רבנו בחיי לא כתב זה, והוא לא כתב שיש שום סגולה רעה לאבן הרובי"ן, כל שכן שאינו סובר שעיקרה רע. ואם היה האבן מסוגל לאף דבר אחד רע, לא מסתבר כלל שהיו אומרים לאשה מעוברת לנשאה, שזה שייך להשפיע על הוולד, וכל שכן עכשיו שהוא מסוגל לדם בודאי לא היו אומרים לאשה מעוברת לנשאה אם היה לה שום סגולה רעה (ששייך לגרום הפלת ולדים, או צרעת בהוולד לפי מדרש אחד). רבנו בחיי ביאר שאבני הרובי"ן הם בחלקו של עשיו, ודברי הזוהר מובנים היטב גם עפ"ד (אף שר' בחיי בשמות ובכראשית הולך ומפרש לפי חכמת הכוכבים). ואם נצטרך לומר שיש באבן הזאת גם מדה רעה, נאמר שאינו נמצא בהרובי"ן בכלל, אלא הוא נמצא בבלאש"ו שהזכיר ר' בחיי, שהוא למטה ממנו מאד במעלת הארמימות.

ולעני"ד זה שהיצה"ר הוא דבר רע ומאידיך הוא דבר טוב, יש הרבה עוד לדבר על זה. מה שפשוט לכבודך שכל דבר שיוגק ממאדים הוא דבר שעיקרו רע אלא שמצינו בה גם טובות כמו היצה"ר, לעני"ד לא זו הדרך שקבלתי מרבתי (אינני אומר שאני צודק, רק שזה לא הדרך שקבלתי), אין אומרים על דוממים וצומחים (ועל אנשים שנוולדו ממזל מאדים) שעיקרן רע, חס ושלום. אין להשוות דברים שבא כחם ממזל מאדים למהותו של היצר הרע (כדרך שכתבת). אם בוראו קרא ליצה"ר רע אין לנו רשות לקרא שאר בריותיו רע ללא שום עוול. ואם תרצה לדבר על היצה"ר אז יש להתחיל ממה שאמרו שהתורה הוא תבלין להיצר הרע (קידושין ל:), ואכ"מ.

הבאתי דברי היערות דבש לעיקר הענין של לבישת חוט שני, שאולי לדעתו וכו' וכמו שהבאתי מהמנחת אלעזר שיש מנהג צדיקים לילך במטפחות של מראה אדום בידיהם ובתוך כיסי לבושיהם וכו', ואין הדברים קשורים לרבנו בחיי.

אודות אכילת תפוחים ורימונים אדומים בראש השנה

עמ' שנו- לפי מה שקראתי, אכן יש מין הנקרא "רימון לבן". ולכך זה, בכל גרעין של רימון יש חלק ממעל שהוא אדום וחלק מתחת שהוא לבן, ואפשר לאכול רק החלק התחתון, ולא שמענו חומרא לאכול רק חלק הלבן. גם יש להעיר, שאצל התפוח הוא אדום, אבל הפרי הוא לבן, ואפשר להסיר הקליפה, ולא שמעתי על אנשים שמונעים מאכילת בשר או עוף אם עורו של הבהמה או עוף היה צבע אדום, וכן אין להקפיד כאן, זרוק הקליפה ואכול התפוח. מכל מקום, גם לדברי כבודך, יש לנו לאסור שתיית יין אדום כל משך הסעודה בימי ראש השנה, ולא שמעתי חומרא כזה, ובשם הגר"א מובא במעשה רב (סי' ר:): "ואין לאכול ענבים בראש השנה והמעם על פי סוד", אבל לא אמר כלום על זה. וכן לא שמעתי

ליזחר מלאכול כל בשר שהוא במראה אדום בראש השנה. [ואגב, לא הכל סוברים למבול בסוכר, ראה לדוגמא בספר להורות נתן (מועדים ח"ג) עמ' כה אות טו, ועמ' כו אות יח טעמים ליקח דוקא דבש. ולא ראיתי שהעיר שם שום פקפוק אודות צבע התפוח, ולפי דבריו שם אולי בדווקא יש ליטול תפוח אדום. ואגב, לענ"ד אם היה באמת טעם נכון על פי קבלה לשתות דוקא יין לבן בר"ה או שיטת הרמב"ן לא היה מונע הבעלי קבלה מלקדש על יין לבן, ואכ"מ].

לפי דברך במקום אחד תפוחים אדומים היו תאוה לעיניהם, ובמקום אחר דוקא ענבים לבנים ותאינים לבנים (לא אדומים או שחורים) היו תאוה לעיניהם, ולענ"ד לא מסתבר. [אמנם, אפשר לומר שהמח' ביניהם הוא אם יש לאכול דבר אדום או לאכול דבר לבן]

מהיכן ידענו שבני ישראל נמשלו לתפוח אדום

אני יודע שבנ"י נמשלו לתפוח אדום מכמה מקומות. מתנ"ך- התורה ממשיל כנסת ישראל לתפוחים (ולא המשיל אותם רק לתפוחי זהב). מחז"ל - בגמ' שבת (פח). מצינו שהטעם הוא שפריו קודם לעליו, וזה אצל כל התפוחים. ומימי לא שמעתי אדם שסובר שתפוח אדום הוא מין אחר מתפוח לבן, ושצריך ברכה אחרת עליו. אין לי עסק בנסתרות, אבל אכן ראיתי בספר זהרי הש"ם (בדבריו על מס' תענית) שביאר שלדעת הזוהר הג' אבות נמשלו לג' מיני תפוחים (וע' גם בפ' המיוחס להרמב"ן על שיר השירים). ולענ"ד הקושיא להיפך, מנין לנו שלא נמשלו לתפוח אדום. ועוד, הרי כבודך מודה שהראשונים בחרו בתפוחים אדומים כיון שהם תאוה לעינים (ולדעתי יותר פשוט לומר שטעמם יותר מתוק, וכן ראיתי שפירש במחז"ו שיצא מחדש) וגם מבואר בתנ"ך שמראה אדום הוא מראה של יופי (אצל אנשים ונשים), אז מה הסברא לומר שישאל נמשלו למין גרוע ולא להמין היותר מובחר. אולי לכבודך יש מקורות לזה ע"פ סוד.

דעת האריז"ל אודות לבישת ארגמן והדומה לו

לדעת האריז"ל אף התולעת שני אין להקפיד עליו [אפילו בשבת (כשצריך ללבוש בגדי לבן)] כשאדם לובשו תחת בגדיו. כך מבואר בשל"ה הקדוש מסכת שבת (קא ע"ד בהגה"ה) שכתב: "עוד בקונטרס בדברי האריז"ל ללבוש בשבת ד' בגדי לבן, ואין להקפיד אם לבש בחורף כגד ארגמן וכיוצא תחת מלבוש הלבן העליון מפני הצננה..." והיינו לפי שבגדי ארגמן ותולעת שני היו בגדים חשובים בימי קדם כיון ששניהם מועילים הרבה כנגד הקור (כמבואר בראשונים), ולכן לבשום מפני הצננה".

ז. אגב, אעיר שהארגמן של האריז"ל לכאור' הוא הארגמן של הזוהר, והוא כהארגמן של הראב"ד כמו שהבאתי (בהערה כג) מהרד"ל, והרד"ל כתב לעיין בהספר מעשה חושב (לבעל משנת חסידים) ושם כתב: "ארגמן, והוא גוון ירוק, כמראה הקשת, שמעורב בו, לבן אדום ושחור", ואכן ע"ש, ואין לי עסק בנסתרות. וכמובן זה יהיה באור בהאגדת בראשית ע"פ הזוהר, אבל כבר הבאתי שלא משמע כן מרוב הראשונים ומהפסקתא רבתי (פרשה ב): "אמר לו מה אתה רואה אמר לו אנשים לובשים לבוש אדום, אמר לו היא ארגמן, חזר לאחוריו וראה גדוד שהם לובשים לבושים לא אדום ולא ירוק אמר לו זו היא תולעת שני". ולפי הפסקתא יש לומר שהתולעת שני (שנתנו על ידי רזח) הוא צבע שונה מהצבע אדום לענין מדת הדין וכו'. וראה בהערה כ שהבאתי שבגדי תולע היו מיוחדים לשבת ויו"ט.

הטעם שרש"י פירש שהיו תולין הקשרים בצוארי בניהם - והחילוק בין קמן לילד
בן יומו

עמו' שנטמ - אחר זמן הרגשתי שהטעם הפשוט שרש"י פירש שהיו תולין על צוארם הוא לפי
שכן הוא הדרך בקמיעות (ראה לדוגמא ב"ב ע"ה א' ורשב"ם ד"ה ותקשרנו), וכן עיקר מילת
"קמיע" הוא ניהו "קשרים" (ראה לדוגמא רש"י שבת סא. ד"ה ולא קתני), ולכך מובן בפשיטות למה
בתחלה רצה לפרש שהיה על הצואר. ובמק"א אבאר בעו"ה שאין חשש של דרכי האמורי בחוט
שני על היד.

החילוק בין זרח (ילד בן יומו) לילדים קטנים הוא פשוט, ילד בן יומו אינו עוסק בכל כך
דברים, ופשוט שלא יפול מזרועו.

לאיזה "דם ברית" כיוון הצרור המור

בוודאי יש קשר אמיץ בין תפילין לברית מילה כמו שכתבת בטוב טעם ודעת, עיקר עיוני
בהערה קטנה שכתבתי היה על איזה "דם ברית" דיבר בכלל. לדוגמא, נסתפקת,
שאולי כוונת הצרור המור היה להפסוק בשמפטים (כד ח): "ויקח משה את הדם ויזרק על העם
ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה". וראה ברש"י, אב"ע, חוקוני,
רוקח, שכל טוב וכו', שפירשו הלשון בפרשת יתרו (יט ה): "אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם
את בריתי והייתם לי סגולה", שהכוונה על אותו דם ברית של פרשת משפטים (ובמכילתא יש
שפירשו שהכוונה גם על ברית מילה). וחשבתי שאולי זהו מה שהצרור המור רצה שכל אדם יזכור
בכל זמן, אותו דם הברית (ושאנו סגולתו של הקב"ה). או אולי כוונתו היה על דם ברית מילה
של ליל יציאת מצרים (כיון שפרשת תפילין הוא סמוך ליציאת מצרים). ועל זה באתי לומר שאולי
כוונתו רק על דם מילה, ושלענ"ד באותו תקופה מסתבר שלא היו מניחים אותם לעשות ברית
מילה, ולכך עשו זכר גם לה. מ"מ ממה שכתבת "ודאי טוב ויפה לעשותו אדום" מבואר
שלדעתך גם הצרור המור לא סבירא ליה שיש שום פקפוק כלל וכלל אודות לבישת חוט אדום
(וכמובן יש המון מראות חוץ מאדום שהיה יכול לצוות לבני אדם ללבוש, ואסור לעשות רצועות של תפילין
בצבע אדום).

מקור היותר קדום (אף קודם זמן זרח, וקודם זמן יוסף) ללבישת חוט שני

ובעיוני בזה שנית, מצאתי עוד מקור קדום לקשירת חוט שני. אצל יעקב אבינו מצינו הדגשה
של "הצאן המקושרות" (בראשית ל' מ"א), ופירש המיוחס להרא"ש שם: "המקושרות,
כתרגום הבכורות, ואין לו חבר במקרא, כך פרש"י. ושמעתי שלשון מקושרות כמו שאמרו חז"ל
(ביכורים פ"ג מ"א) ראה תאנה שבכרה כורך עליה, כמו בן הבא היה קושר לבכור על ידו השני,
והוא לשון קשר". הרי כבר בזמן יעקב אבינו היו נותנים חוט של זהורית על בהמתן (ועל פי
דברי הרא"ש נוכל להבין ולפרש הטעם שאנשים חושבים שיש ליתן חוט השני גם על הביכורים, אי נמי לפי
שאנשים מפרשים ש"גמי" המוזכר במשנה בביכורים מראהו צבע אדום). וברעת זקנים (שם) בסגנון אחר:
"ונראה שהוא לשון קשר, שהיה מנהג באותן הימים שהיו קושרין על הבכורות מפני חביבותן
קשר כדי להכירן ושלא להחליפן, כמו שהיו עושים לבכור אדם, שנאמר ותקשור על ידו שני
לאמר זה יצא ראשונה. שגם בדורינו דרך בני אדם לחבב הבכורות ולהחיותן ולהניח להם יותר

מן האחרים. מהר"ם¹. ומלשון הרע"ז נראה שזה היה דבר נפוץ בימי יעקב אבינו ליתן חוט שני על כל בכור אדם ובכור בהמה, אבל לאיזה טעם פסקו מלעשות כן בימי בעלי התוספות. מ"מ, הרי נוכל לומר שזה לא היה חידושה של איזה מילדת אצל זרח, זה היה מנהג קדום שהיה נהוג אצל האבות ובניהם! (והטעם שהמעשה כתוב אצל זרח י"ל מפני השינוי שנעשה, או כמו שאביא להלן טעם ע"פ סוד מהר"ן שו"ע, ועוד תירוצים). ועפ"ד הרא"ש והרע"ז נוכל לפרש הטעם שכל אחד מבני ישראל שייך ללבוש חוט שני, שהרי בני"הם בנו בכורו של הקב"ה (ואנו גם צאנו של הקב"ה), ויש לנו ליתן סימן על עצמינו שאנו חביבים להקב"ה כדרך הבכורות.

י. ולא רחוק לומר שמצאו רמזים לזה בדברי חז"ל שקדמום, התרגום אונקלוס ותרגום יונתן תרגמו (בראשית לא, מא) הצאן המקשרות: "ענא מבכרתא" (וע' רש"י שם); ושניהם תרגמו "והקשרים ליעקב" (שם, מב), "ובכירי"א ליעקב". וע' מדרש אגדה: "היו יולדים ב' פעמים, והיה יעקב נוטל פעם ראשונה שהם יפות, והשנייה מניח ללבן". וע' במדרש הגדול: "בכל יחם הצאן המקשרות, מלמד שלא היה נותן המקלות אלא למבכרות בלבד". וע' דעת ריש לקיש בב"ר (עג י). ובלקח טוב (פס' מב): "והקשרים ליעקב, אותם שהיו נולדים בפעם ראשון היה ליעקב".

שיעור אכילה בכותבת

פעם ביקר רבינו (הקול אריה) בסיגעט ופקד את ביתו נאווה קודש של הייטב לב', והשתעשעו בדברי תורה ביחד עם כמה מגדולי החכמים דמתא, ובה בעת הכינו לרבינו סעודה נאה. וברצות הייטב לב' לכבד את רבינו באופן מופלג, הורה שיכינו בסעודה כמה מינים שנהוג בקהילות ישראל לאוכלם במועדי השנה השונים, כמו 'כרעמזליך' שהם מאכל פסח, ו'קרעפליך' שהם מאכל שבועות, וכן על זו הדרך. מחמת העניות והדחקות, צמצמו בכל מאכל ומאכל והביאו רק דוגמא ממנו לשולחן בקעריות קטנות. לפני שעמדו לברך, אמר הייטב לב': "יראה הרב ממאדע שערכנו לכבודו שולחן של כל הימים טובים". נענה רבינו ואמר בצחות: "רואה אני שגם על יום הכיפורים עשיתם זכר בסעודה זו, שכן מכל המאכלים כולם לא היה שיעור 'ככותבת'..."

(תורת הקול אריה שבתוך שו"ת קול אריה – מהדורה החדשה ע' 43)